

DĚTSKÉ HRY – GAMES

MIROSLAV KLUSÁK
a MILOŠ KUČERA

Pražská
skupina
školní
etnografie

Dětské hry - Games

Miroslav Klusák

Miloš Kučera

z Pražské skupiny školní etnografie

Recenzenti:

PhDr. Josef Duplinský, CSc

doc. PaedDr. Jan Slavík, CSc.

Redakce Jan Havlíček

Grafická úprava Kateřina Řezáčová

Sazba DTP Nakladatelství Karolinum

Vydání první

Kniha vychází s podporou grantového projektu Hry školních dětí - GA ČR 406/06/1311.

© Univerzita Karlova v Praze - Nakladatelství Karolinum 2010

© Miroslav Klusák a Miloš Kučera, 2010

ISBN 978-80-246-1758-9

ISBN 978-80-246-2351-1 (online : pdf)

Univerzita Karlova v Praze
Nakladatelství Karolinum 2013

<http://www.cupress.cuni.cz>

OBSAH

Předmluva s poděkováním	/ 13
Úvod	/ 17
1. TEORIE HRY	/ 19
1.1 Významní autoři u nás	/ 20
1.1.1 Johan Huizinga	/ 20
1.1.2 Roger Caillois	/ 23
1.1.3 Eugen Fink	/ 26
1.2 Současné pojetí hry jako takové („play“): Brian Sutton-Smith	/ 27
1.3 Definice hry („play“)	/ 29
2. DĚTSKÁ HRA	/ 33
2.1 Jean Piaget	/ 34
2.2 Daniil El'konin	/ 39
2.3 Psychoanalytická inspirace: Sigmund Freud a Lili Pellerová	/ 42
2.4 Etnografie: Dana Bittnerová a problémy třídění	/ 50
3. PŘECHOD K NAŠÍ SBÍRCE: TŘÍDĚNÍ OPIEOVÝCH	/ 53
3.1 Předběžné poznámky	/ 54
3.2 Přehled her Opieových	/ 55
3.2.1 Chasing Games = Honičky	/ 55
3.2.2 Catching Games = Chytačky	/ 61
3.2.3 Seeking Games = Schovky	/ 64

3.2.4	Hunting Games = Lovy	/ 66
3.2.5	Racing Games = Závody	/ 68
3.2.6	Duelling Games = Souboje	/ 71
3.2.7	Exerting Games = Výdrže	/ 75
3.2.8	Daring Games = Bravura (riskantní kousky)	/ 78
3.2.9	Guessing Games = Hádanky	/ 80
3.2.10	Acting = Horory	/ 83
3.2.11	Pretending = Nápodoby	/ 85
3.3	Fantazie ve hrách Opieových	/ 87
4.	HRY OD 1. DO 9. TŘÍDY: JEDEN VZOREK KLASIFIKOVANÝ DLE OPIEOVÝCH	/ 93
4.1	Předběžné poznámky	/ 94
4.2	Přehled her podle postupných ročníků (převážně za rok 95/96)	/ 95
4.2.1	První třída	/ 95
4.2.2	Druhá třída	/ 98
4.2.3	Třetí třída	/ 99
4.2.4	Čtvrtá třída	/ 102
4.2.5	Pátá třída	/ 103
4.2.6	Šestá třída	/ 108
4.2.7	Sedmá třída	/ 112
4.2.8	Osmá třída	/ 114
4.2.9	Devátá třída	/ 118
4.3	Test klasifikace Opieových a jeho efekt na katalog	/ 120
4.3.0	Hry pudové vs. vztahové (identifikační a erotické)	/ 120
4.3.1	Honičky (1. Chasing)	/ 121
4.3.2	Chytačky (2. Catching)	/ 121
4.3.3	Schovky (3. Seeking)	/ 122
4.3.4	Lovy (4. Hunting); přítomnost autority a role pedagoga	/ 122
4.3.5	Závody (5. Racing); otázka pozornosti	/ 125
4.3.6	Souboje (6. Duelling)	/ 126
4.3.7	Výdrže (7. Exerting) a školky (7*. Schooling); typické dívčí hry (školky a divinace)	/ 127
4.3.8	Bravura (8. Daring) a Lekačky (8*. Shocking)	/ 130
4.3.9	Hádanky (9. Guessing); společenské hry a sporty	/ 132
4.3.10	Horory (10. Acting); otázka rituálu a acting out	/ 133
4.3.11	Nápodoby (11. Pretending)	/ 136
4.3.12	Třetování (12. Shooting)	/ 137
4.3.13	Gender (13. Gender)	/ 138
4.3.14	Hry jako takové a hry skupiny	/ 139

5. KATALOG HER ŠKOLNÍCH DĚTÍ	/ 141
5.1 Honičky (1. Chasing)	/ 143
5.1.1 Stíhačky	/ 143
5.1.2 Vybiky	/ 145
5.1.3 Šlapačky	/ 146
5.2 Chytačky (2. Catching)	/ 147
5.3 Schovky (3. Seeking)	/ 148
5.3.1 Ukrývání (se)	/ 148
5.3.2 Vražedný pohled	/ 149
5.3.3 Před pedagogem	/ 149
5.4 Lovy (4. Hunting)	/ 150
5.4.1 S pedagogem	/ 150
5.4.2 Mezi dětmi	/ 151
5.5 Závody (5. Racing)	/ 152
5.5.1 Postupy	/ 152
5.5.2 Postřehy	/ 153
5.5.3 Volné místo	/ 155
5.6 Souboje (6. Duelling)	/ 156
5.6.1 Boje	/ 156
5.6.2 Parta a sbírky	/ 158
5.7 Výdrže (7. Exerting)	/ 159
5.7.1 Rovnováhy, stoje	/ 159
5.7.2 Řetězy a hromady	/ 161
5.7.3 Ruchy	/ 162
5.7* Školky (7*. Schooling)	/ 163
5.7*.1 Dívčí školky	/ 163
5.7*.2 Klučičí školky	/ 164
5.7*.3 Společné školky	/ 165
5.8 Bravura (8. Daring)	/ 166
5.8.1 „Pravdy“ a úkoly	/ 166
5.8.2 (Rizika) poškození a sebepoškození	/ 168
5.8* Lekačky (8*. Shocking)	/ 169
5.8*.1 Náhlý dotyk	/ 169
5.8*.2 Ostatní (hlavně sebrání věci)	/ 171
5.9 Hádanky (9. Guessing)	/ 172
5.9.1 Spíše tradiční scénáře	/ 172
5.9.2 Teritoria a terče (s tužkou)	/ 173
5.9.3 Slovní hry	/ 173
5.9.4 Karty a stolní hry	/ 174
5.10 Horory (10. Acting)	/ 175
5.10.1 Tradiční dramata	/ 175
5.10.2 Stigmatizace, ostrakismus, šikana	/ 176
5.10.3 Jiné	/ 177

5.11 Nápodoby (11. Pretending)	/ 177
5.11.1 Textová a grafická tvorba	/ 177
5.11.2 Škola explicitně (bez znázornění scénářem se zvířátky)	/ 180
5.11.3 Rodina, rodiče, rodičovství explicitně	/ 180
5.11.4 Zvířátka a jiní tvorové	/ 181
5.11.5 Malé iluze a „morfování“	/ 182
5.11.6 Větší scénáře a role – vkus a styl	/ 183
5.12 Trefování (12. Shooting)	/ 185
5.12.1 Štěstí, hazard	/ 185
5.12.2 Vržení (podklouznutí nebo smýknutí) tužky	/ 186
5.12.3 Další (často sporty)	/ 187
5.13 Gender (13. Gender)	/ 189
5.13.1 „Společenské“ hry	/ 189
5.13.2 Spatřit, sáhnout, táhnout	/ 190
5.13.3 Tábory (často kritika opačného pohlaví)	/ 192
5.13.4 Párování a výběry	/ 193
6. STATISTIKA HER	/ 195
6.1 Celkový přehled her v souboru	/ 196
6.2 Vývojové parametry her a hraní	/ 199
6.2.1 Leviatan	/ 199
6.2.2 Supertřída	/ 200
6.2.3 Profily postupných ročníků	/ 203
6.2.3.1 <i>První ročník</i>	/ 203
6.2.3.2 <i>Druhý ročník</i>	/ 205
6.2.3.3 <i>Třetí ročník</i>	/ 206
6.2.3.4 <i>Čtvrtý ročník</i>	/ 207
6.2.3.5 <i>Pátý ročník</i>	/ 208
6.2.3.6 <i>Šestý ročník</i>	/ 210
6.2.3.7 <i>Sedmý ročník</i>	/ 211
6.2.3.8 <i>Osmý ročník</i>	/ 213
6.2.3.9 <i>Devátý ročník</i>	/ 214
6.2.4 Vývojové profily kategorií a rubrik	/ 216
6.2.4.0 <i>Možnosti „faktorů“</i>	/ 216
6.2.4.1 <i>Honičky</i>	/ 217
6.2.4.2 <i>Chytačky</i>	/ 218
6.2.4.3 <i>Schovky</i>	/ 219
6.2.4.4 <i>Lovy</i>	/ 220
6.2.4.5 <i>Závody</i>	/ 221
6.2.4.6 <i>Souboje</i>	/ 223
6.2.4.7 <i>Výdrže</i>	/ 224

6.2.4.7*	<i>Školky</i>	/ 225
6.2.4.8	<i>Bravura</i>	/ 226
6.2.4.8*	<i>Lekačky</i>	/ 227
6.2.4.9	<i>Hádanky</i>	/ 228
6.2.4.10	<i>Horory</i>	/ 229
6.2.4.11	<i>Nápodoby</i>	/ 231
6.2.4.12	<i>Trefování</i>	/ 232
6.2.4.13	<i>Gender</i>	/ 233
7. EXPOZICE HER ŠKOLNÍCH DĚTÍ		/ 235
7.1 Dotknout se		/ 249
7.1.1	Kecárny	/ 250
7.1.2	Oční kontakt	/ 255
7.1.3	Na rozesmávání	/ 256
7.1.4	Na lekání	/ 258
7.1.5	Ošahávačka	/ 262
7.1.6	Na blbečka	/ 264
7.1.7	Provokace autority	/ 266
7.1.8	Flaška	/ 271
7.1.9	Na pravdu	/ 275
7.1.10	Kuba řekl	/ 277
7.1.11	Kdo má rád, co má rád	/ 283
7.2 V dotyku tělo na tělo		/ 284
7.2.1	Zápas	/ 285
7.2.2	Na praní	/ 288
7.2.3	Šikana	/ 289
7.2.4	Čmáraná	/ 292
7.2.5	Páka	/ 293
7.2.6	Palcovaná	/ 294
7.2.7	Maso	/ 295
7.2.8	Ohníček	/ 296
7.2.9	Na plácanou	/ 297
7.2.10	Kohoutí zápasy	/ 298
7.2.11	Zápasy na koních	/ 299
7.2.12	Koníček	/ 300
7.2.13	Král vysílá své vojsko	/ 301
7.2.14	Obrana státu	/ 304
7.2.15	Fronta	/ 306
7.2.16	Vláček	/ 307
7.2.17	Přetahování	/ 309
7.2.18	Ragby	/ 310

7.3 Vrh objektu – s dotykem na tělo	/ 311
7.3.1 Vybíjená	/ 313
7.3.2 Houbovaná	/ 317
7.3.3 Koulování	/ 319
7.3.4 Stříkaná	/ 320
7.3.5 Střílená	/ 321
7.3.6 Házení prasátek	/ 323
7.3.7 Horký brambor	/ 324
7.3.8 Trpaslík	/ 327
7.3.9 Na jelena	/ 328
7.3.10 Na třetího	/ 331
7.3.11 Fotbal	/ 333
7.3.12 Hokej	/ 337
7.3.13 Basketbal	/ 339
7.3.14 Ping-pong	/ 340
7.3.15 Volejbal	/ 342
7.4 Vrh objektem – na dráze	/ 343
7.4.1 Čára	/ 344
7.4.2 Pogy	/ 346
7.4.3 Hod do koše	/ 347
7.4.4 Házení do terče	/ 348
7.4.5 Válka	/ 351
7.4.6 Dráha	/ 354
7.5 Běh – s dotykem na tělo	/ 357
7.5.1 Honička	/ 358
7.5.2 Baba	/ 361
7.5.3 Psí honička	/ 367
7.5.4 Krvavé koleno	/ 369
7.5.5 Slepá bába	/ 372
7.5.6 Mrazík	/ 373
7.5.7 Šlapaná	/ 376
7.5.8 Honěná se dvěma domečky	/ 383
7.5.9 Rybičky a rybáři	/ 385
7.5.10 Hloupá kuchařka	/ 387
7.6 Běh – na dráze	/ 389
7.6.1 Závod	/ 389
7.6.2 Jízda po zábradlí	/ 392
7.6.3 Cukr, káva, limonáda	/ 393
7.6.4 Honzo vstávej	/ 395
7.6.5 Molekuly	/ 396
7.7 Kompozice pohybu – žonglování a rytmika	/ 398
7.7.1 Míčová školka	/ 399
7.7.2 Skákaní panáka	/ 401

7.7.3	Skákání gumy	/ 402
7.7.4	Točení	/ 404
7.7.5	Skákání přes švihadlo	/ 407
7.7.6	Tleskání	/ 408
7.7.7	Šly tři opice do porodnice	/ 411
7.7.8	Tanec	/ 412
7.8	Kompozice objektu	/ 414
7.8.1	Přebíraná	/ 415
7.8.2	Tichá pošta	/ 416
7.8.3	Kdo, kde, s kým – ruličky	/ 417
7.8.4	Vydávání časopisu	/ 419
7.8.5	Kreslení	/ 422
7.8.6	Modely, stavebnice	/ 424
7.8.7	Demolice	/ 426
7.8.8	Slovní fotbal	/ 428
7.8.9	Sbírání	/ 429
7.8.10	Země, město	/ 431
7.8.11	Scrabble	/ 434
7.9	Hádání	/ 435
7.9.1	Hádanka	/ 435
7.9.2	Šibenice	/ 439
7.9.3	Na řemesla	/ 441
7.9.4	Ptáčku pípni	/ 443
7.9.5	Mafie	/ 445
7.9.6	Na schovávanou	/ 447
7.9.7	Lupiči a policajti	/ 450
7.9.8	Hledání pokladu	/ 452
7.9.9	Pexeso	/ 454
7.9.10	Lodě	/ 455
7.9.11	Piškvorky	/ 458
7.9.12	Židi	/ 460
7.9.13	Dáma a šachy	/ 462
7.9.14	Karty	/ 463
7.9.15	Tipování	/ 464
7.9.16	Kolotoč štěstí	/ 465
7.9.17	Věštění	/ 468
7.10	Fiktivní identity a příběhy	/ 470
7.10.1	Na školu	/ 473
7.10.2	Na rodinu	/ 475
7.10.3	Na ovečky	/ 478
7.10.4	Na páníčka	/ 479
7.10.5	Boj	/ 481
7.10.6	Dračí doupe	/ 487

7.10.7	Člověče nezlob se	/ 489
7.10.8	Karty magic	/ 491
7.10.9	Domeček	/ 493
7.10.10	Útěk z družiny	/ 495
7.10.11	Na povolání	/ 496
7.10.12	Na milence	/ 503
7.10.13	Na víly	/ 505
7.10.14	Koso šoula	/ 506
Diskuse		/ 509
Abecední rejstřík her školních dětí		/ 521
Literatura		/ 573

Předmluva s poděkováním

Předložená kniha vznikla na základě kursu Psychologická metodologie II, který jsme pořádali na katedře psychologie Pedagogické fakulty UK v letech 1995–2000 s našimi studenty organizovanými většinou ve dvojice. Mezitím se mnozí z nich stali renomovanými odborníky v řadě oblastí psychologické činnosti: ale už s námi mnohdy prokázali velké nadání.

Jako učitelé jsme chtěli mít stejnou látku, abychom mohli studenty posuzovat za jejich šikovnost a pracovitost objektivně. Jinak jsme ale šli do kursu dost naslepo, jen s optimismem z našich zkušeností v Pražské skupině školní etnografie: jak jsme znali děti, říkali jsme si, že se přece ve třídách nějaké hry najít musejí! Což se ukázalo přesvědčivěji, než jsme čekali: už v 1. roce sběru studenti přinášeli dvacet třicet her, ač varováni, že se mají soustředit jen na folklor. S postupem let jsme začali zvedat nároky: hry bylo třeba popisovat podle předepsaného schématu, pak pracovat víc s tříděním a tabulkami, pak zavést sociometrii třídy a tu srovnat s její sociometrií herní. Práce se začaly měnit v texty téměř na úrovni malých diplomek. Navíc se při prezentování těchto překrásných děl v soutěžích studentských prací začala dít následující věc: „naše“ dvě nebo tři superpráce o hrách byly předstiženy jednou cizí, třeba horší, která ale byla jiná, na jiné téma, napsaná bez jednotné osnovy... Rozhodli jsme se kurs ukončit a přejít na širší téma „školní gramotnosti“, ba v současnosti „školního terénu“.

Současně nám ale začalo být líto, aby šest let práce našich studentů i práce naší zůstalo nevyužito. Zkusili jsme proto proniknout do tématu hry více než pro každoroční kurs sám, a začali psát tuto knihu. Získali jsme k tomu i tříroční grant (2005–2008) od Grantové agentury ČR.

Jednotlivé sběry provedli následující studenti:

Darina Kostková a Helena Nosková (1, A, B, ko-no, 95)

Roman Čepelák a Markéta Šitinová (2, če-ši, 95)

Daniela Černá a Irena Nováčková (3, če-no, 95)

Helena Bínová a Markéta Dorčáková (5, A, B, bí-do, 95)

Helena Nosková (5, no, 95)
Lenka Novotná a Roman Ptáček (5, no-pt, 95)
Petra Haasová (6, ha, 95)
Jarmila Pávková a Irena Smetáčková (6, A, B, pá-sm, 95)
Ondřej Mikšíček (7, mi, 95)
Iva Kapková a Lenka Macháčová (8, ka-ma, 95)
Regina Prusíková a Filip Terš (9, pr-te, 95)

Radka Severýnová a Irena Tobolová (1, se-to, 96)
Helena Ehrhardtová (2, eh, 96)
Simona Mikysková a Irena Zimová (3, mi-zi, 96)
Markéta Kubáková a Denisa Poništová (4, ku-po, 96)
Andrea Vavrušová a Soňa Ezrová (5, va-ez, 96)
Simona Sigmundová a Jindra Kučerová (6, si-ku, 96)
Jana Krejčí (7, kr, 96)
Hana Šimková a Gabriela Žáčková (7, ši-žá, 96)
Marian Levínský a Daniela Nachtmanová (8, le-na, 96)
Roman Paroubek (9, pa, 96)

Pavčina Odvárková a Hana Sotáková (1, od-so, 97)
Kateřina Krůtová a Lucie Sušická (2, kr-su, 97)
Vendula Vinklerová a Helena Zemanová (2, vi-ze, 97)
Lucie Horáková a Jana Křivohlavá (3, ho-kř, 97)
Martina Němcová a Michaela Šimečková (4, ně-ši, 97)
Ludmila Májová a Gabriela Málková (5, má-má, 97)
Eva Hejčmanová a Sylvie Holáňová (6, he-ho, 97)
Petra Krohová a Petra Šilarová (6, kr-ši, 97)
Eva Chalupová a Eva Samcová (7, ch-sa, 97)
Sylvia Lipková a Michaela Nastunaeková (8, li-na, 97)

Helena Holoubková a Luděk Straka (1, ho-st, 98)
Tereza Daněčková a Soňa Klimešová (2, da-kl, 98)
Kamila Fenclová a Štěpánka Veitzová (2, fe-ve, 98)
Lenka Krejčová a Alena Vondrášková (3, kr-vo, 98)
Ivana Málková a Blanka Zaplatílková (3, má-za, 98)
Lenka Brůžová a Radka Šebelová (4, br-še, 98)
Daniela Hradecká a Marta Šimuniová (4, hr-ši, 98)
Helena Kasalová a Jitka Pýchová (4, ka-pý, 98)
Jiřina Pavlíková a Kateřina Vejsková (5, pa-ve, 98)
Jana Hynková a Jiřina Jenčeková (6, hy-je, 98)
Simona Davidová a Eva Hložková (7, da-hl, 98)
Katarína Počepická (7, po, 98)
Jan Dobeš, Ondřej Konvalina a Irena Puškášová (8, do-ko-pu, 98)

Radka Tábořská a Tereza Topičová (8, tá-to, 98)
Gabriela Mikulková a Věra Procházková (9, mi-pr, 98)

Věra Knížková a Renata Němcová (1, kn-ně, 99)
Johana Růžičková a Petra Tomková (2, rú-to, 99)
Barbora Mládková a Miroslava Kramaříková (2, ml-kr, 99)
Gabriela Škrdletová a Tereza Blatníková (3, šk-bl, 99)
Hana Vaňková a Marta Vildová (3, va-vi, 99)
Radek Řehák (4, ře, 99)
Štěpán Duník a Martin Kozlík (4, du-ko)
Lucie Hončíková a Monika Hercíková (5, ho-he, 99)
Zuzana Šmídová a Lada Furmaníková (5, šm-fu, 99)
Kateřina Klímová (6, kl, 99)
Iva Pospíšilová a Magdaléna Steinerová (6, po-st, 99)
Kateřina Hippmanová a Pavla Šmídová (6, hi-šm, 99)
David Heider a Martin Huk (7, he-hu, 99)
Edita Špetová a Lenka Kurjaková (8, šp-ku, 99)
Kateřina Valentová a Tereza Hubálková (9, va-hu, 99)

Renata Chabarovová a Markéta Francová (1, ch-fr, 00)
Petra Piskáčková a Sylvie Zelenková (1, pi-ze, 00)
Veronika Plachá a Kamila Kováčová (1, pl-ko, 00)
Martina Kárová a Pavla Skasková (2, ká-sk, 00)
Lenka Nováková a Gabriela Pilousová (2, no-pi, 00)
Zuzana Veletová a Jaroslav Pokorný (3, ve-po, 00)
Julie Rákosová a Jana Tomanová (4, rá-to, 00)
Pavla Jirásková (5, ji, 00)
Monika Knotková a Kamila Řezníčková (5, kn-ře, 00)
Gabriela Koryntová (5, ko, 00)
Kateřina Kripnerová (6, kr, 00)
Vanda Prasetová a Michala Vepřeková (6, pr-ve, 00)
Kateřina Bílková a Tomáš Pergler (7, bí-pe, 00)
Markéta Bártová a Eva Růžičková (8, bá-ru, 00)
Danuše Šupková (9, šu, 00)

Omlouváme se některým sběratelům zde nezastoupeným: důvodem nebylo nějaké jejich selhání, ale naše nepořádnost během několikerého stěhování archivu.

Děkujeme též kolegovi Miroslavu Rendlovi, že nám dal k dispozici práce, jež sám vedl.

Práce zde jmenovaných sběratelů dáváme na internetu k dispozici ostatním badatelům, ve full-textu, na adrese stránek Pražské skupiny školní etnografie.

Úvod

I když by si ji česká odborná a kulturní veřejnost zasloužila, zejména po tom, co u nás byla vydána řada základních, klasických, ale oddělených monografií, přesto tato publikace jí není: tou shrnující, zastřešující, syntetizující knihou o HŘE.

Centrum textu spočívá v prezentaci a třídění sbírky her školních dětí (her dětí školního věku a sebraných od nich ve škole, kde také byly hrány), her často folklorních. Jak tvrdí B. Sutton-Smith (1997, s. 208), bývá výzkum takových her (jako třeba honička, schovávaná, slepá bába, na fanty aj.) v akademické obci podceňován; sami jsme zažili, že podobný zájem někteří kolegové považovali za komický, historicky překonaný, co se nosil a slušel za Obrození, ale ne už nyní.

Možná určité podceňování pramenů v *samozřejmosti* folklorních projevů, které jako by automaticky naskakovaly u dětí a dospělých, když jsou na ně připraveni, když se hodí; aniž přitom třeba sami vědí, proč by je měli provádět či ztělesňovat. Co vlastně znamená Ježíšek a jak vlastně vypadá? Proč odměňujeme a strašíme malé děti na Mikuláše? Proč jim čteme hororovou „Červenou Karkulku“ (a kdo je „vlk“, koho přesně má symbolizovat?) nebo nesmyslný text (o čem vlastně je?) jako „Hrnečku, vař“? Přitom nepochybujeme, že je správné tuhle nabídku dětem dát, neobrat je o ni.

Pokud folklorní hra není ve flóru, jinak je tomu pro hru jako takovou, pro HRU. Ta bývá naopak idealizována až do božského principu umění a tvořivosti, například. Jaké jsou další pohledy na hru a jaká je její teorie? Přece jen se tedy ke hře jako takové a k jejím různým oblastem vyjádříme, i když to bude jen na vstupu k našemu výzkumu, ke zpracování souboru her naší sbírky, které představují jen jednu vybranou, i když velmi důležitou oblast hraní. Terminologicky hra jako taková odpovídá anglickému výrazu „the play“, zatímco hry naší sbírky by spadaly do oblasti „the games“, her kolektivních či skupinových a většinou nějak institucionalizovaných (jako hry tradovaných a „hrami“ nazývaných). Pod „play“ může spadat jednak soliterní hra, zábava a umění, jednak honění se za vlastním ocasem u koťátka, školákova zasněnost a čmárání si po lavici, hra světla a stínu ve slavném komiksu, hraní na burze, vojenské umění nebo milostné hrátky páru, hry zvané „hrami“ téměř přeneseně. „Play“ je tak širší a na rozdíl od „game“ nespécifikovaný pojem.

1. TEORIE HRY

1.1 Významní autoři u nás

V českém a dříve československém prostředí byla přeložena řada základních prací z teorie hry či z *ludologie*. Myslíme nejprve trojici prací, které jsou jednak původní, jednak chtějí pojmut hru celkově, nejen nějakou její oblast. Jejich autory jsou J. Huizinga, R. Caillois a E. Fink.

1.1.1 Johan Huizinga

Skutečně klasické dílo J. Huizingy *Homo ludens: O původu kultury ve hře* vyšlo nizozemsky v r. 1938, česky v r. 1971 (reedice 2000). Tato práce je považována za nesmírně vlivnou a hlubokou. Podle našeho názoru je cenná spíše otvíráním témat než jejich řešeními; jako kniha je nesmírně nudná (s redundantními důkazy o tom, které formy kultury ze hry pocházejí) a nakonec i poměrně nejasná (viz dále), navíc odrážející subjektivní vkus autora, dost konzervativního patrona (s odporem k modernímu umění, např. k impresionismu, u něhož neshledává žádnou hravost, nebo k fenoménům jako psychoanalýza); někdo pomlouvačně dokonce tvrdí, že historik Huizinga to nejpodstatnější převzal od etnologa L. Frobenia.¹

Každopádně Huizingova práce obsahuje několik velmi cenných myšlenek. Autor cítil hru jako svébytnou, autonomní životní činnost. Kdo mluví o svébytnosti, mluví o vyčlenění, o hranici, o vztahu k jiným bytím, také svým, tedy o hranici hra vs. nehra. Kdo mluví o svébytnosti, mluví také o imanenci, o tom, že dané bytí má smysl v sobě samém a není podřízeno jiným účelům. Těmto dvěma bodům se autor věnuje neustále, přičemž hranice v silném slova smyslu (herní časoprostor, hřiště a jeho pravidla) vystihuje obsah imanence samé, intenzionální kritérium hry či vtíp jejího bytí.

Huizinga zahrnuje do hry už hru zvířat a ani pro ni nechce mluvit o nějaké biologické funkci (vybití energie nebo trénink): už zde má hra „imateriální prvek“ (1971, s. 9), tedy duchovní rozměr, a sice tím, že má smysl, vyplývající z její celosti, z formy, která se blíží estetické

¹ Sugeruje to Géza de Rohan-Czermak v hesle *Jeu* (*Encyclopaedia Universalis. Corpus 13: Jérémie-Lorrain*. Paris: Encyclopaedia Universalis 1990, s. 28).